

GAIRĖS MOKYTOJAMS

Kaip nustatyti dezinformaciją ir su ja kovoti

PASKUTINĮ KARTĄ ATNAUJINTA 2021 01 28

Tiems iš mūsų, kurie užaugo XX a., informacijos amžiaus pradžia buvo ypač reikšminga socialinė, kultūrinė ir politinė patirtis. Šiomis dienomis bręstantiems jaunuoliams naujo šios istorijos skyriaus keliama uždaviniai ir teikiamos galimybės taip pat teiks nemažai įkvėpimo ir iššūkių. Ateities nuspėti neįmanoma, tačiau galime jaunuoliams suteikti priemonių, reikalingų orientuotis susidūrus su bet kokiais būsimais iššūkiais.

Pasaulyje, kurį paveldės šiuolaikiniai moksleiviai, ir jų tėvų kartos pasaulį skiria informacijos prieinamumas. Demokratinėms visuomenėms toks atvirumas buvo ir tebėra didelė dovana. Vis dėlto matome, kad netinkamose rankose šiam atvirumui kyla pavojus dėl netyčinės klaidingos informacijos ar net tyčia suplanuotos dezinformacijos sklaidos. Išmokyti jaunuolius pasinaudoti šios nuolat kintančios informacinės aplinkos teikiama galimybėmis ir apsisaugoti nuo joje slypinčių pavojų tebėra vienas didžiausių dabartinio vaikų auklėjimo ir ugdymo iššūkių.

Šio priemonių rinkinio tikslas – suteikti vidurinių mokyklų mokytojams išteklių, kurie padėtų pradėti pokalbius su mokiniais reikšmingomis temomis, kurias kelti verčia blogos informacijos pavojus. Tarp šių temų paminėtini klausimai, susiję su visuomenės sveikata bei demokratija ir kultūrinės bei teisinės normos, kuriomis grindžiamos mūsų visuomenės. Absoliučių atsakymų į klausimus, kurie neišvengiamai kyla giliau susimąstius apie tai, kaip atskirti tiesą nuo melo, nėra. Kad ir kaip būtų, privalome paskatinti savo jaunuolius išsiugdyti gebėjimą įveikti dviprasmybes ir, pasitelkus kritinį mąstymą, priimti sprendimus.

Todėl šiame pamokų priemonių rinkinyje nepateikiama griežtų nurodymų ar aksiomų. Pateikta medžiaga veikiau skirta diskusijoms paskatinti. Diskutuodami ir keisdami savo mintimis, moksleiviai atskirai ir kalbėdamiesi su bendraamžiais galės pamėginti giliau pažvelgti į daugialypę informacijos prigimtį. Tai pagrindiniai įgūdžiai, kurių reikia norint tapti atsakingais piliečiais internete ir apskritai visuomenėje. Moksleiviai susipažins su tokiais personažais kaip Makiavelis, popiežius Urbonas II ir šiandieniniai sąmokslų teorijų kūrėjai „QAnon“. Šie atvejų tyrimai, pagrįsti istoriniais faktais ir dabartinėmis aktualijomis, padės jaunuoliams identifikuoti dezinformaciją juos supančiame pasaulyje ir suteikti šiam reiškiniui kontekstą, atsižvelgiant į istorinius precedentes ir paraleles. Viliamės, kad paaugliams tai leis plėtoti savo intelektinius ir asmeninius išteklius, padėsiančius atpažinti dezinformaciją suaugus.

Pedagogai yra esminė šio pokalbio dalis, todėl atsižvelgdami į gautus mokytojų prašymus suteikti išteklių dezinformacijos tema, tikimės, kad šis indėlis bus vertingas toliau plėtojant diskusijas apie švietimą dezinformacijos klausimais. Mūsų metodika grindžiama mūsų patirtimi, įgyta tiriant dezinformaciją ir klaidingą informaciją Europos Sąjungoje ir reaguojant į ją. Kaip ir moksleiviai, kuriems skirtas šis rinkinys, taip ir mes nuolat stengiamės mokytis ir persvarstyti savo požiūrį. Mielai lauktume jūsų atsiliepimų.

Šiuo priemonių rinkiniu siekiama supažindinti jaunimą su dezinformacijos reiškiniu – padėti suvokti dezinformacijos keliamą grėsmę, paaiškinti, kaip moksleiviai gali sužinoti daugiau ir apsisaugoti, taip pat suteikti galimybę nuodugniau išnagrinėti tam tikrus pavyzdžius. Šis priemonių rinkinys yra nemokamas, juo gali naudotis visos švietimo įstaigos. Jį galima pakoreguoti ir pritaikyti bet kuriai amžiaus grupei, tačiau pagrindinė tikslinė grupė yra 15–18 metų amžiaus paaugliai.

Kaip juo naudotis

Šis priemonių rinkinys skirtas **vienai ar dviem pamokoms** eilinėje **vidurinės mokyklos** klasėje.

„PowerPoint“ pateiktyje yra nuorodų į kelis „YouTube“ vaizdo įrašus. Per vieną pamoką pagrindiniams dalykams perteikti turėtų pakakti vieno ar dviejų tokių įrašų. Kitus galite naudoti, jei turite laiko arba norite medžiagą išdėstyti per kelias pamokas. Mokytojas (-a) gali pats nuspręsti, kurie vaizdo įrašai geriausiai tinka konkrečiai klasei ir paskatins įdomiausias diskusijas.

Rekomenduojama tokia veikla:

Veikla	Trumpiausias laikas	Siūloma medžiaga
Dezinformacijos supratimas (5–24 skaidrės)	45 minutės	„PowerPoint“ pateiktis, vaizdo įrašų tekstai, diskusija klasėje
Darbas grupėse (ne daugiau kaip po 5–6 mokinius) (25 skaidrė)	15–25 minutės	Atvejų tyrimai (ir „PowerPoint“ pateiktis kaip nuoroda)
Grupių darbo pristatymas ir diskusija (25 skaidrė)	25 minutės kiekvienai grupei	Atvejų tyrimai
Apibendrinimas ir rekomendacijos dėl tolesnių tyrimų (26–34 skaidrės)	5 minutės	Literatūros sąrašas

Jei turite daugiau laiko, galite praplėsti skyrių „Dezinformacijos supratimas“ (pvz., skirdami daugiau laiko išoriniams šaltiniams ir su moksleiviais aptardami skirtingus pavyzdžius) arba skirti daugiau laiko darbui grupėse.

- **Dezinformacija ir jos keliamą grėsmę visuomenei (6–10 skaidrės)**

NB! Šie pateikti pavyzdžiai yra parengti naudoti. Galite rasti jūsų mokiniams tinkamesnių kitų atvejų tyrimų arba paraginti mokinius pačius grupėje parinkti kitų atvejų tyrimų. Pasistenkite, kad pristatant tokius pavyzdžius mokiniai kuo labiau įsitrauktų.

- **Melagingi moksliniai tyrimai ir skiepų priešininkų judėjimas** (visuomenė reikalauja, kad žmonės akademiniuose institucijose laikytųsi aukštų akademinių standartų, todėl svarbu suprasti, kodėl tokie standartai reikalingi).
- **Mitas apie 5G ir koronaviruso sąsają** (vienas naujausių pavyzdžių, kaip piktavališki subjektai gali pasinaudoti krize ir padaryti realios žalos). Anot gausių internetu ir kitais būdais

platinamų sąmokslų teorijų, koronaviruso pandemiją sukėlė 5G mobiliojo ryšio tinklai. Tai netiesa. 5G ryšys grindžiamas radijo dažniais, o jie virusų nesukuria.

- **Koronaviruso protrūkis** sukėlė klaidingos informacijos, dezinformacijos ir sąmokslų teorijų bangą, dėl kurios savo ruožtu kilo „infodemija“, maitinama žmonių panika ir desperatiško mėginimo rasti atsakymus apie prevenciją, gydymą ir pan. Dažnai tokia klaidinga informacija skleidžiama be tyčios, tačiau daugeliu kitų atvejų ją platinantys subjektai mėgina išprovokuoti daugiau spustelėjimų skelbdami antraštinę masalą (dėmesį patraukiančias meistriškai sukurtas antraštes ir istorijas).
- **Manipuliavimas emocijomis**, kai veikėjai perdėtai parodomi kaip padėties aukos, siekiant sukelti stiprias emocijas, užuot leidus stebėtojai susidaryti nešališką nuomonę iš patikimų žinių šaltinių.

- **Du dezinformacijos veikimo modeliai (11–15 skaidrės)**

- **Žmonės skatinami palaikyti idėją ar tikslą** – melagingi moksliniai tyrimai sukurstė skiepų baimę, todėl daugėja susirgimų tymais. Paminėtina, kad tai gali būti daroma ir siekiant politinės naudos, pvz., rengiant juodinimo kampaniją prieš rinkimus arba užsienio šalies vyriausybei dėl geopolitinių interesų kišantis į rinkimus kitoje šalyje.
- **Perdedami skirtumai siekiant palaužti grupės sanglaudą ar solidarumą** – stipriai ir vieningai bendruomenei padaryti poveikį sunku, todėl naudojant dezinformaciją priešinami žmonės ir perdėtai pateikiamos vidinės skirtys ir esami konfliktai ar nesutarimai.

- **Kaip veikia dezinformacija (16–19 skaidrės)**

- Socialinių medijų vaidmuo.
- Technologijos padeda lengvai manipuluoti informacija ir kurti ypač įtikinamą naujų formų turinį.

- **Kaip reaguoti į dezinformaciją (20–24 skaidrės)**

Mąstydami kritiškai privalome:

- tikrinti **turinį** – ar faktai ir duomenys tikslūs? Ar straipsnis šališkas? Ar pateikiamos objektyvios žinios, ar reiškiamas nuomonė?
- tikrinti **žiniasklaidos priemonę** – ar ją žinote? Ar URL adresas atrodo keistas? Patikrinkite puslapį „*Apie*“ – kas valdo šią žiniasklaidos priemonę? Kas ją finansuoja? Ką teigia kiti patikimi žiniasklaidos šaltiniai?
- tikrinti **autorius** – ar toks asmuo egzistuoja? Jeigu neįmanoma aiškiai suprasti, kas yra autorius, visa kita veikiausiai taip pat bus netikra. Gerbiamų žurnalistų darbus visada galima atsekti;

- tikrinti **šaltinius** – ar teiginiams pagrįsti autorius remiasi šaltiniais? Ar tie šaltiniai patikimi (pvz., solidžios ir gerbiamos žiniasklaidos priemonės, žinomi atitinkamos srities ekspertai)? Ar cituojami ekspertai yra tikri specialistai? Jeigu straipsnio šaltiniai neaiškūs arba jų apskritai nėra („sakoma...“), jame išdėstyti teiginiai gali būti melagingi;
- tikrinti **paveikslėlius** – vaizdai yra labai paveikūs ir jais lengva manipuliuoti. Atlikus atvirkštinę vaizdų paiešką galima sužinoti, ar vaizdas anksčiau buvo panaudotas kitame kontekste;
- **pagalvoti prieš dalijantis!** Pasakojime gali būti iškraipoma tikrovė, pvz., seni įvykiai pateikiami kitame kontekste, arba tai gali būti satyra. Antraštė gali būti sukurta taip, kad sukeltų stiprias emocijas;
- **įvertinti savo šališkumą** – kartais pasakojimas pernelyg palankus ir smagus, kad būtų tikras. Giliai įkvėpkite, palyginkite su patikimais šaltiniais ir nepraraskite šaltakraujiškumo. Perskaitytę tai, kad jus supykde, išgąsdino ar nuliūdino, prieš dalydamiesi luktelėkite, kol nurimsite.

• **Darbas grupėse, būdingų klaidingos informacijos pavyzdžių aptarimas (25 skaidrė)**

Suskirstykite klasę į grupes daugiausia po 5 ar 6 mokinius. Kiekvienai grupei paskirkite po atvejo tyrimą. Skirkite maždaug 15 minučių, kad mokiniai perskaitytų atvejo tyrimą ir peržiūrėtų klausimus, tada dar 20–25 minutes kiekvienos grupės pristatymui ir diskusijai klasėje.

- Europoje sparčiai plintanti pavojinga nauja sąmokslų teorija, dėl kurios prasidėjo į kultą panašus judėjimas
- N. Makiavelio (N. Machiavelli) knygos ištrauka apie principą „skaldyk ir valdyk“
- Neetiška ir klaidinanti „neįtikėtinai veiksmingo“ vaisto X reklama
- Su kryžiaus karais susijusi Urbono II kalba Klermono taryboje (1095 m.)
- Liaudies pasaka apie piemenuką ir vilką

NB! Šie pavyzdžiai taip pat yra klasikiniai naratyvai, čia pateikiami kaip parengta naudoti medžiaga. Galite rasti jūsų mokiniams tinkamesnių kitų atvejų tyrimų arba paraginti mokinius pačius grupėje parinkti atvejų tyrimų. Tai gali būti sąmokslų teorijos (pasaulį valdo Džordžas Sorošas (George Soros) ir (arba) Bilas Geitsas (Bill Gates), COVID-19 platina vyriausybės, 51-ojoje zonoje yra ateivių ir pan.), su sveikata susijusi klaidinga informacija, melagingi faktai apie mažumų grupes ir kt.

Galite remtis:

- „Poynter“ COVID-19 duomenų baze <https://www.poynter.org/ifcn-covid-19-misinformation/>;
- „EUvsDisinfo“ užfiksuotais atvejais: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>
- „Lead Stories“ – „vien dėl to, kad populiaru, nereiškia, kad teisinga“: interneto svetainė, kuri tikrina populiarius straipsnius: <https://leadstories.com/>

• **Apibendrinimas, patarimai, kur ieškoti daugiau informacijos, ir nacionaliniai ištekliai (26–34 skaidrės)**

Pateikiamo priemonių rinkinio turinys

- Įvadinė pateiktis (PPT arba PDF formatu)
 - a. Įterpti „YouTube“ vaizdo įrašai yra anglų arba rusų kalba, tačiau pateikiami ir išversti tų įrašų tekstai.
 - b. Paaiškinimai ir aprašymai pateikti *pastabose* po kiekviena skaidre.
- 5 darbui grupėse skirti atvejų tyrimai su užduotimis (*juos galima pritaikyti arba naudoti tais pačiais principais grindžiamus kitus atvejų tyrimus*)
- Patarimai, kaip sužinoti daugiau (interaktyvieji žaidimai, vadovai ir ištekliai)

Kiti svarstyteni pasakojimai:

- **melagingomis istorijomis kurstomas priešiškus NATO kariams:**
<https://vilniusinstitute.lt/en/lisas-case-repeated-german-soldiers-accused-of-rape/>
Stiprias emocijas sukeliančios istorijos paprastai pridaro žalos greičiau, nei jas pavyksta suvaldyti. Tokios melagingos istorijos dažniausiai gana panašios į tiesą;
- **Rusijos televizija bando dėl koronaviruso apkaltinti JAV:**
<https://www.themoscowtimes.com/2020/02/06/russian-tv-runs-conspiracy-theory-blaming-trump-for-coronavirus-a69189>
<https://www.youtube.com/watch?v=JQRmacSHXoo>
Rusijos valstybinės televizijos laidoje dėstoma sąmokslo teorija, pagal kurią dėl koronaviruso kaltinama JAV vyriausybė ir pelno siekiančios JAV įmonės.

1 ATVEJO TYRIMAS

AUGANTI Q ĮTAKA

Pagrindiniai faktai

Kas bendro tarp buvusio JAV prezidento Baracko Obamos, buvusios JAV valstybės sekretorės ir kandidatės į prezidentus Hillary Clinton, Prancūzijos prezidento Emmanuelio Macrono, dainininkės Lady Gagos, picerijos „Comet Ping Pong“ Vašingtone, „Microsoft“ įkūrėjo Billo Gates'o ir aktoriaus Tomo Hankso? „QAnon“ sąmokslų teorijos šalininkai mano, kad jie visi priklauso velnią garbinančiam, vaikais prekiaujančiam garsenybių, politikos ir verslo elito tinklui; buvęs JAV prezidentas Donaldas Trampas (Donald Trump) neva buvo užverbuotas kariuomenės generolų, kad atskleistų šį slaptąją valdžią arba gilumine valstybe (angl. deep state) vadinamą tinklą ir nebeleistų jam kontroliuoti vyriausybės ir žiniasklaidos. Šią teoriją kursto kodiniu vardu Q pasivadinęs anoniminis interneto veikėjas, kuris teigia esąs aukšto rango JAV vyriausybės pareigūnas, turintis aukščiausio lygio leidimą susipažinti su įslaptinta informacija.

Pirmieji su „QAnon“ susiję įrašai pasirodė tokiuose alternatyviuose interneto forumuose kaip „4chan“ ir „8chan“ dar 2017 m., tačiau nuo to laiko ši teorija gerokai išplito tarp „Facebook“, „Twitter“, „YouTube“ ir kitų populiariausių platformų naudotojų. Spartų plitimą lėmė viena iš pagrindinių „QAnon“ ypatybių – dalyvavimu grindžiamas šio judėjimo pobūdis: Q interneto forumuose reguliariai skelbia tam tikras nuorodas (vadinamąsias Q užuominas (angl. Q drops)) ir ragina sekėjus pačius atlikti tyrimą ir išaiškinti paslaptį bei atskleisti įvairių teorijų slepiamą tiesą. Nuo 2019 m. pabaigos „QAnon“ įsigavo į Europos interneto svetaines, tinklapius, grupes ir paskyras ir, pritaikytas prie vietinių naratyvų ir aplinkybių, virto vietos judėjimais, visų pirma Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Jungtinėje Karalystėje. „QAnon“ naratyvus [tam tikrais atvejais](#) perėmė ir esamos grupės, pvz., „*Geltonosios liemenės*“ (pranc. *Gilets Jaunes*) Prancūzijoje arba kraštutinės dešinės judėjimai Vokietijoje. Galingoji slaptoji valdžia, apie kurią sukasi Q naratyvai, tariamai nepaiso sienų: tokie politikai ir elito atstovai kaip kad Emanuelis Makronas vietos „QAnon“ sekėjų taip pat įvardyti [„slaptosios valdžios pastumdėliais“](#), o Vokietijos vyriausybė apkaltinta valdanti [slaptą pedofilijos tinklą](#).

Nieko keisto, kad per COVID-19 pandemiją reikalai dar pašlijo, nes būdami namie žmonės internete praleidžia daug daugiau laiko ir dažnai yra nepatenkinti savo šalies vyriausybės nustatytais apribojimais bei kovos su viruso protrūkiu priemonėmis (reikalavimais dėvėti kaukę ir laikytis socialinio atstumo, izoliavimu ir kelionių ribojimu). Šiomis aplinkybėmis pasklido „QAnon“ naratyvai nuo teorijų, kad koronavirusas yra slaptosios valdžios paskleistas biologinis ginklas, iki teiginių, neva Bilas Geitsas suplanavęs pandemiją, kad būtų įvykdytas masinis vakcinavimas ir būtų galima valdyti pasaulio gyventojus.

Pasirinktinai:

peržiūrėkite [šį vaizdo įrašą](#) ir patys atlikite greitą internetinį „QAnon“ tyrimą.

Klausimai diskusijai

- Ar galite nurodyti JAV ir Europoje sklindančių „QAnon“ naratyvų bendrą temą?
- Kuo judėjimas „QAnon“ patrauklus jo šalininkams? Kuo jis skiriasi nuo kitų sąmokslo teorijų?
- Ar galite nurodyti kitų istorinių momentų ar itin reikšmingų įvykių, įvairiuose žemynuose paskatinusių panašias sąmokslo teorijų ir dezinformacijos bangas? Kas juos sieja?
- Atsižvelgiant į pirmiau aptartus dezinformacijos skleidėjų tikslus, kaip, jūsų manymu, „QAnon“ naratyvus gali išnaudoti užsienio jėgos, kad padarytų poveikį Europai ir parodytų ją silpnesnę?

2 ATVEJO TYRIMAS

DIVIDE ET IMPERA

(„SKALDYK IR VALDYK“)

Istorija

[...] Karo vadas, be kitų veiksmų, visokiais būdais turėtų stengtis **skaldyti priešų pajėgas** arba pasėdamas įtarimus dėl priešų kareivių, kuriais šis pasitikėjo, arba duodamas priežasčių jam padalyti savo pajėgas ir taip jas susilpninti.

Pirmasis būdas įgyvendinamas apsiimant nemokamai prižiūrėti kai kurių karo metu arti esančių asmenų daiktus, apsaugoti jų turtą, jų vaikus ar pateikti kitus būtinus poreikius. Žinote, kaip Hanibalas, aplink Romą išdeginęs visus laukus, sveikus paliko tik Fabijaus Maksimo. Žinote, kaip Koriolanas, su kariuomene atžygiavęs į Romą, nelietė kilmingųjų turto, o sudegino ir nusiaubė tik plebėjų nuosavybę. [...]

Nėra patikimesnio būdo priešų pajėgoms padalyti kaip dalimi savo pajėgų užpulti vieną šalį, tuomet tos šalies pajėgos, priverstos ginti savo šalį, pasitrauks iš karo. [...] Mažesnėms nei priešų pajėgoms vadovavęs Titas Didijus laukė iš Romos atžygiuojančio legiono, o priešas ketino jį užpulti pakeliui.

Kad tai neįvyktų, Titas savo kariuomenei paskelbė kitą dieną ketinąs stoti į mūšį su priešu. Tuomet jis pasirūpino, kad keli jo karo belaisviai gautų progą pabėgti. Šie parnešė žinią apie konsulo įsakymą kitą dieną stoti į kovą, todėl priešas, baimindamasis sumažinti savo pajėgas, atsisakė planų sulaikyti legioną. Taip Titas apsisaugojo. Tokiu būdu jis ne padalijo priešų pajėgas, bet padvigubino savąsias.

Siekdami padalyti priešų pajėgas, kai kurie vadai leido priešui įžengti į jų šalį ir užimti daug miestų, kad pastačius juose sargybą toliau žygiuotų sumenkusios priešų pajėgos. Taip susilpnintą priešą jie užpuolė ir nugalėjo.

Kiti vadai, norėdami įsiveržti į vieną provinciją, dėdavosi puolą kitą taip įtikinamai, kad vos jiems pasukus pirmosios link, nekildavo nuogąstavimų, kad jie įsiveršią, todėl jie ją įveikdavo priešui nespėjus ateiti į pagalbą. Nebūdamas tikras, kad negrįšite į vietą, į kurią pirmą pasikėsinate, priešas negali iš ten pasitraukti, kad padėtų kitur, todėl dažnai neapgina nė vienos. [...]

Šaltinis: „Wikisource“, Nikolas Makiavelis (Niccolò Machiavelli), „Karo menas“ (The Art of War), 6 knyga (1675 m.), į anglų kalbą vertė Henris Nevilis (Henry Neville) (adaptuota)

Klausimai diskusijai

1. Kaip melaginga informacija gali padėti karo metu? Kaip priešininko neuztikrintumą galima paversti pranašumu?
2. Ar etiška meluoti per karą? Ar etiška meluoti taikos metu?
3. Kodėl labiau tikėtina nugalėti suskaldytas pajėgas?
4. Kaip dėl breksito Europos Sąjunga tapo silpnesne organizacija?
5. Ar galite nurodyti bent tris dalykus, kuriuos ES valstybės narės senbuvės suvokia kitaip nei šalys, į ES įstojusios palyginti neseniai? Ar dėl šių skirtumų ES kaip organizacija yra silpnesnė, ar stipresnė?

Citata

Migrantai ir pabėgėliai nėra pėstininkai ant žmonijos šachmatų lentos. Tai – vaikai, moterys ir vyrai, dėl įvairių priežasčių paliekantys ar priversti palikti savo namus ir kupini to paties troškimo daugiau pažinti, turėti, tačiau pirmiausia – daugiau būti.

Šaltinis: popiežiaus Pranciškaus žinia 100-osios pasaulinės migrantų ir pabėgėlių dienos proga

Užduotis

Kai kurie žmonės iš savo tėvynės į ES bėga ne dėl politinių priežasčių ar baimindamiesi dėl savo saugumo. Tai ekonominiai migrantai, kurių teisinis statusas visai kitas, ir, ES požiūriu, šios situacijos skiriasi.

Deja, kartais tobulo sprendimo, kaip atskirti šias grupes, neturime. Be to, naudojantis dezinformacija tokio pobūdžio sprendimai gali būti rodomi kaip netinkami ir nežmoniški.

Įsivaizduokite dvi skirtingas situacijas:

- a) sirui karo pabėgėliui **neleidžiama** patekti į jūsų šalį ir jis yra grąžinamas į Siriją;
- b) ES šalis **priima** pakistaniečių ekonominį migrantą ir suteikia jam būstą bei dvejus metus skiria išmokas.

Paaškindite, kaip dėl šių situacijų tarp ES gyventojų kiltų įtampa. Koks (kokie) ES užsienio priešininkas (-ai) galėtų pasinaudoti tokiu nestabilumu?

3 ATVEJO TYRIMAS

SUKČIAVIMAS DĖL VAISTŲ GALI STIPRIAUSIAI PAKENKTI JŪSŲ SVEIKATAI

Istorija

[...] Esama daugybės vyresnio amžiaus vartotojus viliojančių naujų produktų, kurių pardavėjai aiškina, neva jie skirti atminčiai sustiprinti, o kai kuriais atvejais net užkirsti kelią demencijai ir Alzheimerio ligai ar jas išgydyti, nors oficialiojo mokslo atstovai gydymo nuo šių ligų dar neatrado. Į šiuos teiginius pamažu atkreipia dėmesį valdžios institucijos ir teisės aktų leidėjai.

„Visiems, kurie parduoda maisto papildus, juos klaidingai pateikdami kaip vaistus nuo Alzheimerio ligos ar demencijos (būtent taip elgiasi jų gamintojai), skirta ypatinga vieta pragare“, pareiškė senatorė Claire McCaskill (D-Mo.), einanti aukštas pareigas JAV Senato Specialiajame komitete senėjimo klausimais. 2015 m., sužinojusi apie „Brain Armor“ vadinamą papildą, kurio reklama skelbė, kad jis „apsaugo“ nuo Alzheimerio ligos, demencijos ir insulto, senatorė McCaskill penkiolikai mažmeninės prekybos atstovų išsiuntė raštus, prašydama pateikti informacijos apie maisto papildų rinkodaros politiką ir procedūras.

2015 m. lapkričio mėn. Teisingumo departamentas paskelbė apie visos šalies mastu vykdomą daugiau kaip 100 papildų gamintojų ir rinkodarininkų patikrą. Įmonės buvo kaltinamos dėl nepagrįstų teiginių, pradedant vaistais nuo Alzheimerio ligos ir baigiant vaistais, galinčiais išgydyti priklausomybę nuo nuskausminamųjų.

2016 m. Federalinė prekybos komisija pareiškė kaltinimus Kalifornijoje veikiančiai įmonei, teigusiai, kad vienas iš jos gaminamų papildų slopina su menopauze susijusius simptomus, be kita ko, karščio priepuolius ir svorio augimą. Agentūra taip pat pareiškė kaltinimus dviem papildų pardavėjams, teigusiems, kad jų parduodami produktai gali sustabdyti žilimą arba atkurti natūralią plaukų spalvą.

2020 m. federaliniai prokurorai pareiškė ieškinį (jis buvo patenkintas) asmenims, kuriems priklauso Dalase įsikūrusi papildų bendrovė, pardavinėjusi lieknėjimo produktą „OxyElite Pro“, kuris buvo susietas su hepatito ir kitų kepenų ligų protrūkiu. Viena iš aukų – 48 m. amžiaus Sonnette Marras iš Havajų, septynių vaikų motina, mirusi 2013 m. po to, kai pavartojo šį papildą.

Šaltinis: AARP biuletenis, 2016 m. birželio mėn. AARP (Amerikos pensininkų asociacija – angl. American Association of Retired Persons) – pelno nesiekianti nepolitinė organizacija, sudaranti senstantiems žmonėms sąlygas pasirinkti gyvenimo būdą.

Klausimai diskusijai

6. Kodėl žmonės noriai tiki abejotinais neetiškų gamintojų pažadais?
7. Kuo skiriasi moksliniai medicininiai duomenys nuo asmeninių rekomendacijų, kuriomis dažniausiai grindžiama medicinos srities sukybių rinkodara?
8. Kodėl vaistų klastotės paprastai siūlomos žemesnio išsilavinimo ar vyresniems vartotojams? Kaip galime padėti tokiems žmonėms nepakliūti į sukčiaujančių tokių vaistų pardavėjų pinkles?
9. Kas turi finansinių interesų skleisti tokią apgaulingą informaciją? Kaip yra uždirbama iš apgautų pirkėjų?
10. Kokios atsakomosios priemonės (be teisinių veiksmų) būtų geriausios siekiant, kad tokios sukybės neveiktų?

Citata

Skęstantis ir už šiaudo griebiasi.

Šaltinis: patarlė

Užduotis

Surašykite dviejų kategorijų vaistinius preparatus: nereceptinius maisto papildus ir oficialius receptinius vaistus.

Nurodykite pagrindinius šių preparatų skirtumus atsižvelgdami į šiuos aspektus:

- ar jie sukurti per kruopštų procesą;
- ar jų gamyba oficialiai prižiūrima;
- ar jų prekybos vietoms taikomi tam tikri reikalavimai;
- ar juos pardavus teikiama parama ir įgyvendinami kiti veiksmai.

Papasakokite, kaip ES (ir valstybių narių valdžios institucijos) saugo vartotojus nuo manipuliacijų, susijusių su sveikatos priežiūros paslaugomis ir produktais.

4 ATVEJO TYRIMAS

POPIEŽIAUS URBONO KALBA

IR KRYŽIAUS ŽYGIAI

Popiežiaus Urbono II kalba 1095 m. Klermono taryboje

1094 m. ar 1095 m. Bizantijos imperatorius Aleksijus kreipėsi į popiežių Urboną II prašydamas Vakarų pagalbos kovoje su turkais, išplėšusiais iš jo beveik visą Mažąją Aziją. Klermonto taryboje Urbonas II kreipėsi į didelę minią ir visus paragino eiti pagelbėti graikams ir atsikovoti Palestiną iš mahometonų valdžios.

[...] „Nors jūs, o Dievo sūnūs, tvirčiau nei bet kada pažadėjote palaikyti taiką tarpusavyje ir išsaugoti Bažnyčios teises, jums tebelieka atlikti svarbų darbą. Iš naujo paskatinti dieviškos atgailos, turite savo teisumo teikiamą stiprybę paskirti kitam jums ir Dievui svarbiam reikalui.

Mat jūsų broliams, gyvenantiems Rytuose, reikalinga jūsų pagalba, ir jūs turite paskubėti ir suteikti jiems pagalbą, kuri jiems buvo dažnai žadama. Nes, kaip dauguma jūsų jau girdėjo, turkai ir arabai juos užpuolė ir užkariavo Romanijos [Bizantijos imperijos] teritoriją iki pat vakarinių Viduržemio jūros krantų ir Helesponto, kuris vadinamas Šv. Jurgio ranka. Jie užvaldė daugybę tų krikščionių žemių ir nugalėjo juos septyniuose mūšiuose. Jie daug žmonių išžudė arba išsivare į nelaisvę, sugriovė bažnyčias ir nusiaubė imperiją.

Jei dar leisite jiems taip nebaudžiamiems siautėti, jie vis smarkiau puldinės Dievo tarnus. Todėl Viešpaties vardu prašau jūsų kaip Kristaus šauklių visiems skelbti šią žinią ir raginti visų luomų žmones, pėstininkus ir riterius, varguolius ir turčius, skubėti į pagalbą tiems krikščionims ir išnaikinti netikėlius mūsų draugų žemėse. Sakau tai čia esantiems ir tikiuosi, kad žinia pasieks tuos, kurių čia nėra. Dar daugiau – tai Kristaus įsakymas.

[...] Visiems, kurie žygiuos tenai, jeigu jie sutiktų mirtį sausumoje arba jūroje, arba kovoje su pagonimis, nuo šiol tebūnie atleistos nuodėmės. Suteikiu jiems atleidimą naudodamasis Dievo man duota galia. Kokia negarbė, jei paniekinta ir netikusi demonų garbintojų padermė pavergtų tautą, kuri tiki visagalį Dievą ir yra pašlovinta Kristaus vardu! Kokiais priekaištais apibers mus Viešpats, jei nepadėsite krikščionių tikėjimo išpažinėjams, kaip mes patys!

Kas buvo papratę neteisėtai patys kariauti prieš tikinčiuosius, tegul stoja į kovą su bedieviais, kad šį karą, kurį reikėjo paskelbti jau seniai, vainikuotų pergalė. Kas nuo seno plėšikavo, tegul tampa riteriais. Kas kovėsi su savo broliais ir artimaisiais, tegul, kaip dera, susigrumia su barbarais. Kas gaudavo menką samdinio algą, tegul nusipelno amžinojo atlygio. Kas alino savo kūną ir sielą, tegul pasistengia dėl dvigubos šlovės. Tik paklausykit! Kas čia vargsta ir skursta, tas ten bus turtingas, kas čia Dievo atstumtasis, ten bus Jo draugas. Tegul susiruošusieji į kelią nedelsia, išnuomoja savo žemes ir sukaupia pinigų išlaidoms, o žiemai pasibaigus ateinantį pavasarį su Dievo padėjimu žvaliai patraukia į žygį.

Šaltinis: *A Source Book for Mediæval History. Selected documents illustrating the History of Europe in the Middle Age*, O. J. Thatcher, E. H. McNeal, Niujorkas, 1905 m.

Klausimai diskusijai

1. Kokios yra popiežiaus Urbono II nurodytos „šventos“ kryžiaus žygio priežastys?

2. Kokios yra tikrosios popiežiaus reikalavimo priežastys?
3. Kodėl ši vieša kalba tuo metu buvo tokia svari ir įtakinga?
4. Koks būtų buvęs „turkų ir arabų“ atsakas tuo metu ir... šiandien?
5. Kokių galimybių patikrinti informaciją tuo metu (1095 m.) būta Katalikų bažnyčios kontroliuojamoje teritorijoje?

Užduotis

Parašykite Aleksijaus priešininkų Mažojoje Azijoje atsakymą (laišką arba kalbą). Jis turėtų būti skirtas visiems galimiems kryžiaus karų dalyviams.

5 ATVEJO TYRIMAS

SKLEIDŽIANT MELAGINGĄ INFORMACIJĄ NAUDOJAMASI ŽMONIŲ PASITIKĖJIMU

Istorija

KARTĄ šalia tamsaus miško kalno papėdėje piemenukas ganė avis. Taip leisti visą dieną jam buvo gana nuobodu, tad jis sugalvojo planą, kaip susirasti draugiją ir pasilinksminti.

Tad jis nuskubėjo kaimo link, šaukdamas „Vilkas! Vilkas!“, kaimo gyventojai išbėgo jo pasitikti, o kai kurie jų gana ilgai pasiliko jo draugijoje. Berniukui tai labai patiko, todėl po kelių dienų jis vėl taip pat pagudravo ir kaimiečiai vėl atėjo jam į pagalbą.

Vis dėlto neilgai trukus vilkas išties pasirodė iš miško ir ėmė vaikyti avis, o berniukas, žinoma, dar garsiau rėkė: „Vilkas! Vilkas!“ Tačiau du kartus apmulkinti kaimiečiai šįkart manė, kad berniukas vėl bando juos prigauti, todėl nė piršto nepajudino, kad jam padėtų. Taip vilkas berniuko bandoje sočiai priėdė. Berniukui pasiskundus, kaimo išminčius pasakė: „Melagiu niekas netiki net kai jis sako tiesą.“

Klausimai diskusijai

11. Kodėl apskritai įmanoma apmulkinti žmones? Kokios yra pagrindinės priežastys? (Negaunama alternatyvios informacijos, nėra šaltinių, nesugebama mąstyti kritiškai)
12. Kaip švietimas gali padėti nepasiduoti melagiams?
13. Ar melagystės – ilgalaikė strategija? Kaip jos paprastai baigiasi?
14. Kokių sprendimų galėtų imtis piemenukas po krizės? Kaip jis galėtų atkurti pasitikėjimą (jei tai apskritai įmanoma)?
15. Ar esate girdėję panašių istorijų apie „puolantį vilką“ mokykloje? Kuo jos panašios į melagingus pasiaiškinimus (pvz., „sirgau“, „neatvažiavo autobusas“ ir pan.)? Kokie galimi ilgalaikiai padariniai?

Citata

Kai kuriuos žmones galima apgauti visada, visus žmones galima apgauti kartais, bet visų žmonių visą laiką apgauti neįmanoma.

Šaltinis: anonimas, XIX a. pabaiga

Užduotis

Sukurkite (arba prisiminę papasakokite) situaciją, kai žinoma nacionalinės žiniasklaidos priemonė (-ės) naudojo aptartąją „puolančio vilko“ strategiją. Paaiškinkite, kaip naudojamosi pasitikėjimu melagingai informacijai skleisti. Pritaikykite citatą savo situacijai.